

Jelena Redli*
Филозофски факултет,
Универзитет у Новом Саду

UDK: 811.163.41'367.7:27-234(=163.41)
DOI: 10.19090/gff.v49i2.2542
orcid.org/0000-0003-2518-5286
Originalni naučni rad

МОЋ РЕЧИ: КВАЛИФИКАТИВНИ ДЕТЕРМИНАТОРИ У СРПСКИМ ПРЕВОДИМА НОВОГ ЗАВЕТА**

Ovaj rad analizira upotrebu kvalifikativnih determinatora u srpskim prevodima Novog zaveta, s ciljem da istraži njihov uticaj na teološko tumačenje ključnih pojmova. Fokus su na različitim srpskim prevodima kako bi se istražila sintaksička i semantička preciznost. Rad proučava četiri glavne semantičke kategorije: moć i autoritet, pravda i zakon, gnev i kazna, te spasenje i milost. Analiza pokazuje kako izbor prevodilačkih rešenja oblikuje percepciju božanskih pojmova. Razmatraju se lingvističke varijacije između vizantijskih i aleksandrijskih rukopisa kao izvora prevoda, kao i njihova teološka relevantnost. Zaključak pokazuje da različiti prevodi značajno utiču na razumevanje biblijskog teksta, pri čemu tradicionalni prevodi zadržavaju bogatstvo biblijskih metafora, dok savremeniji prevodi često pojednostavljaju teološke koncepte.

Ključne reči: Novi zavet, teološko tumačenje, srpski prevodi, kvalifikativni determinatori

1. UVOD

Budući da Biblija predstavlja temelj zapadne književne tradicije, promene u njenoj semantičkoj i simboličkoj strukturi mogu ozbiljno uticati na način na koji čitaoci interpretiraju ključne moralne i teološke koncepte (Frye, 1982: xviii). Ova struktura počiva na pretpostavci o jedinstvu Biblije kao celine (Ibid.: 62), a povezanost narativa i simbolike omogućava da svaki deo doprinosi celokupnom moralnom i teološkom značenju, čime se pojačava njena kulturna i književna vrednost.

Prevođenje Svetog pisma, a posebno Novog zaveta, zahteva pažljiv pristup zbog kompleksnosti izvornog teksta i bogate semantičke strukture biblijskog jezika. Novozavetni autori su nastojali da verno prenesu gramatičko-sintaksičke konstrukcije, koje su ključne za razumevanje teoloških odnosa, poput

* redli@ff.uns.ac.rs

** Rad je nastao u okviru projekta Министарства просвете науке и технолошког развоја Републике Србије бр. 451-03-65/2024-03/ 200166.

onog između Boga Oca i Sina (Davidson, 2000: 89). Kvalifikativni determinatori u ovim tekstovima imaju važnu ulogu u oblikovanju značenja Božjih atributa, moralnih normi, kao i u tumačenju odnosa između dobra i zla, pravde i greha, moći i spasenja.

Izvori grčkih rukopisa se dele na Vizantijsku i Aleksandrijsku porodicu tekstova. Vizantijska porodica, koja obuhvata većinu sačuvanih tekstova, bila je dominantna u istočnoj hrišćanskoj tradiciji i čini osnovu većine pravoslavnih prevoda. S druge strane, Aleksandrijska porodica, iako manja, sadrži starije rukopise poput Vatikanskog i Sinajskog kodeksa, koji su osnova za mnoge savremene kritičke tekstove (Metzger & Ehrman, 2005: 276–279).

U ovom radu analiziraju se kvalifikativni determinatori u različitim srpskim prevodima Novog zaveta s ciljem da se utvrdi kako različiti prevodi pristupaju ovim spojevima i kakve implikacije to ima na teološka tumačenja. Pored grčkih tekstova, uključen je i hebrejski prevod Pešite, sirijske Biblije (Hasel, 1994: 123). U analizi je po potrebi konsultovano i hebrejsko Šem-Tovovo *Jevanđelje po Mateju* budući da su njega koristili neki od prevodilaca čije smo prevode uključili u analizu.¹

Za analizu su, s jedne strane, izabrani prevodi Vuka Stefanovića Karadžića i prevod Svetog arhijerejskog sinoda Srpske pravoslavne crkve. Prvi jer je široko rasprostranjen i jedan je od najboljih postojećih prevoda koje imamo, pri čemu je i usko povezan sa Vukovom jezičkom reformom. Drugi jer je priznato i zvanično izdanje Srpske pravoslavne crkve. S druge strane, analizirani su i Savremeni srpski prevod, *Novi svet* Jehovinih svedoka i prevod Instituta za hebrejski jezik, koji nisu u upotrebi u SPC niti od nje priznati.

Prevod Novog zaveta na srpski jezik prolazio je kroz nekoliko faza i verzija, od kojih su neki prevodi stekli zvaničnu crkvenu podršku, dok su drugi bili predmet kritika i kontroverzi. Svaki od ovih prevoda doneo je specifične izazove i karakteristike koje su oblikovale način na koji se sveti tekst prenosi vernicima i savremenom čitaocu (Haymov, 2017).

Vuk Stefanović Karadžić preveo je Novi zavet sa crkvenoslovenskog prevoda prvi put 1820. godine pritom često koristeći Luterov prevod na nemački

¹ Hebrejsku verziju *Jevanđelja po Mateju* sačuvao je Šem-Tov Ibn Šaprut, španski Jevrejin iz 14. veka, u svojoj polemičkoj knjizi *Even Bohan*, usmerenoj protiv katoličanstva. Tradicionalno se smatralo da je ovo jevanđelje prevedeno s grčkog ili latinskog, ali je hebraista Džordž Hauard osamdesetih godina to doveo u pitanje, tvrdeći da je tekst izvorno hebrejski (Howard, 1987). Njegove analize pokazale su igru reči specifičnu za hebrejski jezik i jevrejsku tradiciju, što se ne može objasniti grčkim tekstom. Slične tvrdnje iznosi i Nehemija Gordon u svojoj knjizi (Gordon, 2009).

jezik i konsultujući više od deset prevoda na razne evropske jezike (Bjelajac, 2003: 17). Objavljivanje Novog zaveta na narodnom jeziku uticalo je na promene u srpskoj gramatici i pravopisu, što je bila direktna posledica ovog prevoda (Bjelajac, 2017: 8). Njega karakteriše prisustvo arhaizama, ijekavsko narečje, neke manje greške u prevodu određenih pojmova, ali i jedinstvena književna lepota izražavanja.

Prevod Komisije Svetog arhijerejskog sinoda SPC nastao je kako bi crkva dobila zvaničan prevod s crkvenim blagoslovom. Iako je prvobitno planirano samo revidiranje Vukovog prevoda, nastao je zaseban prevod, uz oslanjanje na Vukov rad i druge izvore poput prevoda Dimitrija Stefanovića, Luja Bakotića i Emilijana Čarnića, kao i na grčka kritička izdanja. Upoređivani su i stari rukopisi srpske jezičke redakcije, latinska Vulgata, prevod Sinoda RPC i savremeni prevodi na hrvatski, bugarski, engleski, nemački itd. (Rakić, 2016: 251–252). Jezik prevoda karakterišu ijekavica, imperfekt i aorist, što ga čini manje pristupačnim savremenim čitaocima, ali ima prednost zbog crkvenog blagoslova i odsustva doktrinarnih iskrivljenja (Bjelajac, 2003: 79–82).

Za *Savremeni srpski prevod*, koji je deo *Nove srpske Biblije*, autori su kao predložak koristili poslednje, 27. izdanje Nestle – Alanda. Ovaj prevod je iniciran iz inostranstva, što je izazvalo određene rezerve prema njegovoj upotrebi u domaćem kontekstu. Branko Bjelajac (2003) napominje da je projekat podržao Svetki biblijski prevodilački centar iz Teksasa, SAD, koji je ranije prevodio Bibliju na različite jezike. Cilj ovog prevoda bio je da ponudi tekst zasnovan na najsavremenijim arheološkim otkrićima i originalnim izvorima, ali napisan na savremenom srpskom jeziku, lakom za čitanje i razumevanje, koji bi savremenom čitaocu preneo istu poruku koju je biblijski tekst prenosio svojim savremenicima (Bjelajac, 2003: 88–89).

Verska zajednica Jehovinih svedoka objavila je 2006. godine svoj prevod pod nazivom *Sveto pismo – prevod Novi svet*, koji je nastao na osnovu manuskripta i izvora poznatih samo njoj. Ovaj prevod, zasnovan na engleskoj verziji iz 1984. godine, često je bio izložen kritikama zbog različitog prevođenja određenih reči, promene mesta interpunkcije i drugih izmena. Kritičari ga smatraju netačnom, prekrojenom Biblijom, prilagođenom potrebama organizacije i njenim učenjima, zbog čega se značajno razlikuje od drugih srpskih prevoda (Bjelajac, 2017: 11).

Najnoviji prevod Novog zaveta objavio je Institut za hebrejski jezik. Prevod je radila grupa autora s grčkih izvornika Aleksandrijske porodice rukopisa, osim Jevanđelja po Mateju, koje je Ž. Stanojević (2009) preveo sa Šem-Tovovog hebrejskog jevanđelja. Ovaj prevod izaziva kontroverze (v. Foster, 2003;

Zagonetke Jevanđelja po Mateju, 2022) jer se, s jedne strane, poklapa s prevodom Jehovinih svedoka, a s druge, sadrži stihove koji se kose s hrišćanskim doktrinama, što dovodi u pitanje verodostojnost izvornika.

Ovi prevodi se razlikuju ne samo u lingvističkom pristupu, već i u teološkim nijansama koje se vide i u upotrebi kvalifikativnih determinatora. Pored toga, rad poredi ove prevode s izvornim grčkim i hebrejskim tekstovima, kako bi se utvrdile ključne razlike u interpretaciji.

Analiza kvalifikativnih determinatora u biblijskim tekstovima omogućava nam dublje razumevanje ne samo prevodilačkih strategija već i širih teoloških i kulturoloških konteksta u kojima su ovi prevodi nastajali. Razlike u prevođenju ukazuju na različite interpretacije Božje moći, pravde i milosti, koje zavise od prevodilačkih izbora. Ove slike imaju bogatu slojevitost u teološkom kontekstu, a njihovo prevođenje može značajno uticati na interpretaciju teksta jer simboli igraju veliku ulogu u oblikovanju i stvaranju narativne strukture u Bibliji kao i u ilustraciji snage, autoriteta i božanske intervencije u ljudsku istoriju (Frye, 1981).

Krajnji cilj ovog rada je da pokrene raspravu o razlikama među prevodima, odnosno grupama tekstova. Autorka smatra da je potrebno postići saglasnost o tome koji prevod predstavlja verodostojan izvor. Nadamo se da će čitaoci, kroz analizu razlika među prevodima, doći do sličnog zaključka.

2. METODOLOGIJA

U ovom istraživanju primenjena je sintaksičko-semantička analiza kvalifikativnih determinatora u prevodima Novog zaveta, s fokusom na ključne primere koji osvetljavaju glavne teološke i lingvističke razlike među prevodima.²

Iako postoji velik broj kvalifikativnih determinatora u različitim prevodima Novog zaveta, u ovom istraživanju su odabrani samo reprezentativni primeri koji najbolje osvetljavaju glavne hipoteze o lingvističkim i teološkim razlikama među prevodima. Ovi primeri su pažljivo odabrani tako da pokriju glavne semantičke kategorije: moć i autoritet, pravdu i zakon, gnev i kaznu, spasenje i milost, čime se usmerava pažnja na ključne razlike među prevodima.

Analiza sintaksičko-semantičkih razlika fokusirana je na ključne aspekte pri čemu su, umesto detaljnog razmatranja svakog stiha na više jezika (grčki, hebrejski), sagledani samo najilustrativniji primeri. Na primer, stih Rim. 13:12

² Skraćenice: HNZ (hebrejski Novi zavet), PT (Primljeni tekst), VHNA (Vestkot – Hort i Nestl – Aland), VK (Vuk Karadžić), SSPC (Sinod Srpske pravoslavne crkve), SSP (Savremeni srpski prevod), NS (Novi svet), IHJ (Institut za hebrejski jezik).

(*oružje svetlosti*) poslužio je za sagledavanje načina na koje različiti prevodi modifikuju metaforu svetlosti u kontekstu borbe sa tamom.

Za genitivne sintagme važan primer predstavlja Luka 1:69 (*rog spasenja*), gde su determinatori analizirani kroz prenos koncepta božanske moći u različitim prevodima. Umesto detaljnog opisa svih manjih varijacija između prevoda, informacije o manjim razlikama premeštene su u fusnote, dok je glavna pažnja usmerena na suštinske zaključke.

Svaki prevod je analiziran uz fokus na njegovu glavnu ulogu u tumačenju kvalifikativnih determinatora. Manje razlike, poput pravopisnih varijacija ili upotrebe arhaizama, nisu detaljno razmatrane kako bi se izbeglo preopterećivanje teksta. Umesto toga, pažnja je usmerena na prevode koji imaju najveći uticaj na interpretaciju ključnih kvalifikativnih determinatora.

Tamo gde je potrebno, daju se odgovarajući stihovi preslovljeni s hebrejskog jezika, a zatim i grčki stihovi iz Primljenog teksta i redakcija Vestkot – Hort i Nestle – Aland. Grčke i hebrejske reči su u radu obeležene tzv. Strongovim brojevima (Strongovom konkordancijom), koji predstavljaju biblijski indeks.³ Uz njihovu pomoć, čitalac može pronaći mesta u Bibliji na kojima se obeležene reči pojavljuju, a ovde su uneti prevashodno u svrhu upoređivanja značenja.

U analizi procentualnog poklapanja različitih prevoda Novog zaveta s grčkim originalom, ključni rezultati su prikazani u četiri semantičke grupe determinatora kako bi se bolje razumelo koliko su pojedinačni prevodi zadržali složenost i dubinu grčkog izvornika.

3. ANALIZA I DISKUSIJA

U ovoj analizi istražuju se kvalifikativni determinatori u različitim prevodima Novog zaveta na srpski jezik. Cilj je da se kroz reprezentativne primere identifikuju razlike u prevodima i njihov uticaj na razumevanje teoloških pojmova. U fokusu su četiri glavne semantičke grupe: 1. Moć i autoritet, 2. Pravda i zakon, 3. Gnev i kazna, 4. Spasenje i milost. Svaka grupa se analizira kroz upotrebu

³ Strongova konkordanca, kreirana prema smernicama dr Džejmisa Stronga (1822–1894), profesora egzegeze, prvi put je objavljena 1890. godine kao konkordanca Biblije kralja Džejmisa (KJV). U ovom radu, grčke i hebrejske reči obeležene su u zagradama kao G ili H s odgovarajućim brojem, što omogućava pretragu njihovih gramatičkih i semantičkih odlika. Strongovi brojevi pomažu u identifikaciji originalnih grčkih i hebrejskih reči, ali ne uzimaju u obzir stilske figure, idiome, kao ni kulturološki i istorijski kontekst, što može dovesti do pogrešnog tumačenja ukoliko se reči analiziraju van šireg konteksta, potencijalno izmenjujući značenje biblijskih poruka.

kvalifikativnih determinatora koji oblikuju percepciju biblijskog teksta.

1. Determinatori koji označavaju moć i autoritet

Jedan od ključnih primera za analizu moći i autoriteta nalazi se u stihu Luka 1:69: *I podiže nam rog spasenja u domu Davida, sluge svojega*. Sintagma *rog spasenja* zadržana je u prevodima VK i SSPC preko upotrebe biblijske metafore roga kao simbola snage i zaštite. Grčka sintagma *κερας σωτηριας* (G2768 i G4991) doslovno znači ‘rog spasenja’ i prenosi sliku božanske moći. Ona je zasnovana na pojmovnoj metafori ROG JE MOĆ, koja se temelji na snazi životinjskih rogova⁴ i omogućava čitaocu da se dublje poveže s izvornim značenjem.

Nasuprot tome, SSP ovu metaforu izbacuje zamenjujući je sintagmom *moćni Spasitelj*, verovatno pod uticajem stiha u Luka 2:30: *Jer vidješe oči moje Spasenje tvoje*, gde Simeun Spasitelja naziva „spasenije tvoje”.⁵ Direktnim izražavanjem značenja ova modifikacija pojednostavljuje tekst čineći ga pristupačnijim savremenom čitaocu, ali se gubi slojevitost simbolike prisutne u originalnom tekstu.

Primena genitivnih konstrukcija u prevodima ovde je važna, jer prenosi odnos između Boga i spasenja. Grčka sintagma sadrži genitiv⁶ implicirajući da je spasenje izvor Božje moći. Sintagma *rog spasenja* u prevodima VK i SSPC zadržava ovu simboličku strukturu, koja oslikava vizuelnu moć simbola i percepciju božanske intervencije. U takvom okviru, članovi ove genitivne sintagme grade odnos metaforičke posesije, gde je nominativ deo genitiva, ali mora imati preneseno značenje da se ne bi uspostavio odnos partitivnosti (Грицкат, 1986: 80).

Razlike među prevodima mogu uticati na tumačenje božanske uloge u spasenju. Dok jedni naglašavaju fizičku snagu Boga kroz metaforu roga, drugi, poput *moćnog Spasitelja*, nude apstraktniju interpretaciju božanske intervencije. Za razliku od ovih prevoda, prevodi koji ne koriste genitivne sintagme oduzimaju mogućnost preslikavanja informacija iz dva različita domena, gde čitalac preko iskustveno poznatog figurativnog značenja identifikuje pojam u genitivu i stvara jasnu sliku o njemu, što ovakve metaforičke izraze čini poetskim (Redli 2014: 206).

⁴ O predstavama roga up. Psal. 18:2, 75:10, 132:17, 5 Moj. 33:17, Dan. 7: 7–8, 21.

⁵ V. <https://svetopismo.pouke.org/biblija.php?lang=sinod&lang2=&book=42&chap=2>

⁶V. <https://biblehub.com/text/luke/1-69.htm>.

U Rim. 13:12, stih: *Noć poodmače, a dan se približi. Odbacimo, dakle, djela tame i obucimo se u oružje svjetlosti* sadrži genitivnu sintagmu *oružje svjetlosti*, pri čemu različiti prevodi variraju rešenja. U originalu *τα οπλα του φωτος* (G3696 i G5457) doslovno znači ‘oružje svjetlosti’, gde je akcenat na metafori borbe protiv zla. Vukov prevod zadržava ovu strukturu, dok SSP koristi reč *oklop*, što nije najadekvatniji prevod jer je oklop samo jedan deo opreme⁷ te sugerise pasivniji pristup koji se fokusira samo na zaštitu, dok oružje obuhvata i aktivne elemente borbe (Hills, 1956). Time se isključuje aktivna borba protiv sila tame, a to verovatno nije poruka koju apostol Pavle želi da prenese.

Drugi deo sintagme, *svetlosti*, odnosi se na vrline koje služe kao odbrana od duhovnih neprijatelja.⁸ Metaforički, svetlost pripisuje oružju attribute koji prevazilaze stvarni svet, pojačavajući osnovnu poruku o borbi protiv sila tame (Gibbs, 2007). Pored toga, biblijske metafore, poput svetlosti i mračne sile, funkcionišu kao ključne teološke slike koje prenose dublje značenje o moralnoj borbi između dobra i zla (Frye 1982: 111).

Ove razlike pokazuju tendenciju nekih prevoda da pojednostave složene biblijske slike, nauštrb bogatstva simboličnih značenja.

2. Determinatori koji označavaju pravdu i zakon

Stih 2 Sol. 2:3: *Da vas niko ne prevari ni na koji način; jer neće doći dok najprije ne dođe otpadništvo i ne pojavi se čovjek bezakonja, sin pogibli*, ilustruje razliku u interpretaciji pravde i zakona. U ovom stihu svi prevodi koriste sintagmu *čovjek bezakonja* iako bi opravdana bila i *čovjek greha*.

Naime, u PT upotrebljena je imenica *ἀμαρτία* (G266), a u tekstovima VHNA imenica *ἀνομία* (G458). Ako dublje zađemo u njihovo značenje, videćemo da se one suštinski ne razlikuju budući da *ἀμαρτία* znači ‘greh’, a *ἀνομία* ‘bezakonje’, tj. povreda zakona, što je takođe greh. Ove razlike su značajne u rukopisima različitih tekstualnih porodica (Hasel, 1994: 125), a potvrdu nalazimo u 1 Jov. 3:4 gde se kaže: *Svaki koji čini grijeh i bezakonje čini: i grijeh je bezakonje*. Vidimo da se greh posmatra kao povreda Božijih zakona, a čitava sintagma aludira na samog Satanu, koji će se ili inkarnirati ili će zaposednuti nekog čoveka i pojaviti se kao Antihrist.⁹

⁷ On se pominje kao *oklop pravde* u Ef. 6:14.

⁸ O raznim oblicima nedela up. Rim. 13:13. O milosnim darovima up. Ef. 4: 11–17.

⁹ Hebrejska sintagma *iš hakata* (יֵשׁ חַטָּאִים) znači ‘čovjek greha’, a taj izraz koristi se i za Satanu, koji se još naziva i *iš Belijal*, što je jedno od Sataninih imena (up. 2 Kor. 6:15).

Razlika između SSP i ostalih prevoda tiče se pisanja imenice *čovjek*, koju on piše velikim slovom da bi ukazao na određenu osobu. Pošto srpski jezik nema članove, upotreba velikog slova u ovom slučaju mogla bi biti prevodni ekvivalent određenom članu u grčkom jeziku (*ο άνθρωπος*, G3588).

Nepostojanje razlika u prevodima date sintagme, dakle, reflektuje iste teološke perspektive, pri čemu tumačenje pravde oblikuje način na koji čitalac percipira prirodu greha i pravde.

3. Determinatori koji označavaju gnev i kaznu

Analiza prevoda izraza *του οινου του θυμου της πορνειας αυτης* (grčki PT i VHNA) i hebrejskog izraza *miyeynchema taz'nuthah*¹⁰ iz Otkrovenja 14:8 (*I drugi anđeo sledovaše govoreći: Pade, pade Vavilon veliki, koji je žestokim vinom bluda svojega napojio sve narode*) pokazuje priličnu međusobnu nepodudarnost i nudi zanimljiv kontrast u prenošenju Božjeg gneva. Raznolikost značenja hebrejske reči *chamath* (חַמָּת, H2534) i grčke reči *tumos* (θυμός, G2372)¹¹ verovatno je uticalo na različite srpske prevode, ali je svakako u pitanju značenje koje podrazumeva neku mahnitost u umu koji je pod uticajem jakih emocija.

Budući da su biblijski tekstovi slojeviti narativi, gde svaki sloj nosi specifične teološke poruke (Frye, 1982: 132), koncepti *gnev* i *pravda* mogu poprimiti različita značenja u zavisnosti od prevodilačkog izbora, što utiče na percepciju božanskog delovanja i sudbine ljudskog roda. Tako se uloga Boga kao Oca, kako god bila definisana u dogmi, neprestano kreće između benevolentnog i dijaboličnog, prelazeći iz bića koje je istinski zabrinuto za čoveka u suštinski zlonamerno biće, sazdana od gneva i osude (Ibid.: 111). Ovakva promišljanja jasno osvetljavaju razlike u interpretaciji božijeg gneva između različitih prevoda.

Prevodi SSPC i SSP koriste sintagmu *žestokim vinom bluda*. Ona delimično prenosi snagu reči *θυμος* (što se odnosi na gnev ili intenzivnu negativnu emociju), ali izostavlja direktnu referencu na gnev – ključni deo originalnog značenja. Pridev *žestok* nije prisutan u grčkom stihu, ali bi mogao biti impliciran u hebrejskom budući da reč *chamath* označava i (gorući) gnev i vrelinu, čime se naglašava snaga vina. Dakle, oba prevoda na sličan način interpretiraju tradicionalni biblijski jezik.

Prevodi NS i IHJ ispravno prenose ključne pojmove *vino gneva* i *blud*

¹⁰ V. <https://biblehub.com/text/revelation/14-8.htm> za grčki i http://www.bayithamashiyach.com/Revelation_14.pdf za hebrejski.

¹¹ V. <https://biblehub.com/greek/2372.htm> za grčki i <https://biblehub.com/hebrew/2534.htm> za hebrejski.

budući da je *vinom gneva* tačniji prevod grčkog *θυμος*. Oni precizno prenose i koncept božanskog gneva i moralnog posrnuća označenog bludom, zadržavajući suštinsku simboliku originalnog teksta.¹² Pritom dodatno pojačavaju poruku ponavljanjem upravnog člana sintagme *vinom gneva*, *vinom bluda*, čime ističu snagu simbolike vina i njegove uloge u uništenju Vavilona.

Prevod VK je najudaljeniji od originala jer upotrebom sintagme *otrovnijem vinom kurvarstva* uvodi koncepte koji nisu prisutni u originalu. Iako stvara snažnu metaforu o Božjem gnevu kao nečemu destruktivnom i smrtonosnom, sintagma *otrovno vino* odstupa od originalnog značenja reči *θυμος*, fokusirajući se na fizičku štetu, a ne na moralni gnev. U skladu s tim je i upitna adekvatnost reči *kurvarstvo* jer ne prenosi suštinsku moralnu degradaciju koja je prisutna u izrazu *blud* u biblijskom kontekstu. Reč *kurvarstvo* u Vukovom prevodu označava prostituciju (lat. *scortatio*), dok *blud* u biblijskom kontekstu ima šire značenje i prenosi dublji aspekt moralne i duhovne degradacije. Naime, hebrejska reč *zenut* (זנות, H2184) odnosno grčka *porneja* (πορνεία, G4202) takođe je u našim prevodima raznoliko prevedena. Blud u biblijskom kontekstu označava duhovnu nečistotu i često se povezuje s mnogoboštvom, idolopoklonstvom i drugim religijskim prestupima. Ne odnosi se samo na telesni greh već simbolizuje odvajanje od Božjih zakona i vernosti Bogu. Kroz grehe idolopoklonstva i duhovno otpadništvo, narodi se udaljavaju od Božje volje i postaju duhovno oskvrnuti.¹³

Ove razlike potvrđuju da neki prevodi precizno prenose suštinu biblijskog teksta, dok se drugi oslanjaju na slobodniju interpretaciju, što može dovesti do promene u percepciji božanske osude, moralne degradacije i uloge Boga u narativu.

4. Determinatori koji označavaju spasenje i milost

Stih Rim. 3:30: *Jer jedan je Bog, koji će opravdati obrezanje iz vjere i neobrezanje vjerom* pokazuje razliku u prevodima koji koriste ili genitiv ili lokativ, što direktno utiče na teološko razumevanje spasenja i milosti. Stoga nam raznolikost konstrukcija kojima je preveden stih *επειπερ εις ο θεος ος δικαιωσει περιτομην εκπιστεως και ακροβυστιαν διατης* (PT) i *ειπερ εις ο θεος ος δικαιωσει περιτομην εκπιστεως και ακροβυστιαν διατης πιστεως* (VHNA) nalaže da vidimo

¹² Ovo može biti i aluzija na izazvan Božiji gnev, koji se pominje kasnije u Otkr. 14:10.

¹³ Vavilon je predstavljen kao bludnica sa čašom vina u ruci, a pijenje tog vina izaziva Božji gnev.

koje značenje originalni tekst želi da prenese, te koji su prevodioci ispoštovali tu nameru.

U prvom delu stiha, grčki predlog $\epsilon\kappa$ (G1537) denotira poticanje, konkretno ili apstraktno. U našim prevodima upotrebljen je genitiv, ali s različitim predlozima (*iz, zbog, na osnovu*), dok se u NS pojavljuje lokativ s predlogom *po*. Pritom, prevodi NS i IHJ koriste uzročnu konstrukciju s predlogom *zbog*, sasvim očekivanu u savremenom srpskom jeziku. Međutim, VK i SSPC koriste genitiv s predlogom *iz* doslovno prevodeći grčku genitivnu konstrukciju $\epsilon\kappa \pi\iota\sigma\tau\epsilon\omega\varsigma$ što naglašava aktivnu ulogu vere kao pokretačke sile u procesu opravdanja. Ablativno značenje predloga *iz* ovde dobija metaforičko proširenje s prostornog na uzročno značenje tako što genitiv modifikuje čin opravdanja iskazivanjem unutrašnjeg uzroka koji stimuliše svesnu akciju od strane Boga.¹⁴ U ovom slučaju, *iz vere* znači da je vera izvor opravdanja za obrezane, tj. vera je ono što pokreće ili uslovljava njihovo opravdanje, bez obzira na obrezanje.

Koncept osnove odgovara ovakvom viđenju odnosa jer genitiv kvalifikuje radnje koje se temelje na spoznajnoj osnovi. Ovo značenje se takođe prenosi genitivnom konstrukcijom *na osnovu vere*, koja konkuriše istom semantičkom tipu genitiva s predlogom *iz* budući da obe konstrukcije označavaju kriterijum ili izvor radnje (Redli, 2020: 156).

Predlog *po* pak pojavljuje se u prevodu prvog dela stiha u NS (*po veri*). Ova konstrukcija, pored uzroka, iskazuje i značenje osnova/kriterija [\rightarrow koji će obrezanoga opravdati zato što / na osnovu toga što veruje], što menja odnos između subjekta i sredstva spasenja. Osim toga, nju je moguće tumačiti i kao vezivanje radnje za potencijal njenog objekta (Redli, 2020: 156), dok *iz vere* jasno označava veru kao aktivni čin opravdanja. U ovom kontekstu ostvaruje se značenje preskriptiva (norme) kao parametra ocene zasnovanog na objektivnim činjenicama i ugledanju, čime se akcenat stavlja na formalno usklađivanje s društveno prihvaćenim normama (Ibid.: 147). Ova interpretacija naglašava da je vera pre shvaćena kao spoljašnji čin prilagođavanja nego kao unutrašnja sila koja vodi ka spasenju.

Drugi deo grčkog stiha sadrži predlog $\delta\iota\alpha$ (G1223) denotirajući kanal kroz koji radnja metaforički prolazi. Prevodi VK i SSPC (u oba dela stiha), a zatim i prevod SSP na ovom mestu koriste slobodni instrumental *v(j)erom*, koji u potpunosti odgovara grčkoj konstrukciji. Naime, *vera* u ovom stihu ima značenje sprovodnika kroz koji se ostvaruje čin opravdanja [\rightarrow Bog će obrezanoga

¹⁴ Metaforičko značenje unutrašnjeg uzroka ostvaruje se kroz koncept mesta sa kojeg radnja polazi, a to je metaforička unutrašnjost vere.

opravdati kroz veru] i koji deluje kao produžena ruka Boga [→ vera će neobrezane opravdati], dok se u prevodima NS i IHJ pojavljuje lokativ *po v(j)eri* čime se naglašava vera kao osnov opravdanja, o čemu smo gore već govorili.

Stih u Rim. 15:29: *A znam da kad dođem k vama, doći ću u punoći blagoslova jevanđelja Hristova* sadrži konstrukciju važnu iz dva ključna razloga. Prvo, jedino je u prevodu SSPC prevedena lokativom s predlogom *u* (*doći ću u punoći blagoslova jevanđelja Hristova*), dok svi ostali prevodi korise socijativni instrumental (npr. *doći ću s obilnim blagoslovom Hristovim*).

Grčki predlog *εν* (*οιδα δε οτι ερχομενος προς υμας εν πληρωματι ευλογιας του ευαγγελιου του χριστου*) primarno označava lokaciju ili stanje unutar nečega, što prevod SSPC verno prenosi lokativom. Njime se konceptualizuje punoća blagoslova kao omeđeni prostor unutar kojeg Pavle dolazi, pri čemu je on ujedno i ispunjen tim blagoslovom.¹⁵ Lokativ ovde služi za izražavanje statičkog aspekta blagoslova, gde se Pavle nalazi unutar punoće Hristovog blagoslova. Predlog *u* ovde označava stanje punoće, čime izražava govornikovo unutrašnje duhovno stanje i nameru da prenese blagoslove Hristovog jevanđelja u njegovom potpunom obimu. Tako ovaj lokativ može reflektovati apstraktno stanje subjekta, što znači da nije u pitanju samo fizička lokacija već i način na koji subjekt percipira svoju unutrašnju poziciju ili stanje (up. Klikovac, 2000: 525).

S druge strane, upotreba socijativnog instrumentala takođe je opravdana, jer predlog *εν* može označiti i entitet koji Pavle donosi sa sobom, izražavajući dinamičku funkciju blagoslova kao pratećeg detalja (Redli, 2017: 138), što je posebno naglašeno u kombinaciji s glagolima kretanja.¹⁶ U ovom slučaju, instrumental profiliše blagoslov kao Pavlovog neodvojivog pratioca, dok se lokativom naglašava dubina i sveobuhvatnost blagoslova (up. Redli, 2015: 394).

Obe ove konstrukcije, iako gramatički različite, konceptualno izražavaju isti odnos – apostol Pavle je metaforički povezan s obiljem blagoslova. Izbor između intralokativne konstrukcije (prevod SSPC) i socijativne konstrukcije (ostali prevodi) zavisi od prevodilačkog pristupa i želje za naglašavanjem različitih aspekata blagoslova. Intralokativna konstrukcija naglašava dubinu i unutrašnju istinu blagoslova, dok socijativna konstrukcija više ističe društvenu i funkcionalnu dimenziju Pavlovog dolaska s blagoslovom (Ibid.: 394).

¹⁵ Već sama značenja imenice *punoća* ('najveći stepen, potpunost; obilje', RMS: *punoća*) i prideva *pun* ('ispunjen, popunjen do vrha, u potpunosti; koji sadrži nešto u velikoj količini, obilan', RMS: *pun*) ukazuju na navedeni prostorni odnos i njegovu metaforizaciju na apstraktni domen.

¹⁶ Up. značenje 4.c. na <http://concordances.org/greek/1722.htm>.

Druga značajna razlika tiče se izostavljanja reči *jevanđelje* u nekim prevodima zasnovanim na aleksandrijskom tekstu. U originalu se spominje *u punoći blagoslova* jevanđelja Hristova, što je važno jer Pavlova misija jeste propovedanje jevanđelja kao dobre vesti. Izostavljanje reči *jevanđelje* u prevodima SSP, NS, IHJ (*doći ću s obilnim Hristovim blagoslovom*) može promeniti percepciju poruke, sugerišući da je blagoslov širi od same Hristove reči. Ipak, Pavlov blagoslov dolazi upravo kroz propovedanje jevanđelja, koje spaja apostole i vernike u duhovnu zajednicu kroz Hrista.

5. Zaključak

Analiza kvalifikativnih determinatora u srpskim prevodima Novog zaveta pokazala je da različiti prevodi značajno utiču na teološku interpretaciju biblijskih pojmova. Tradicionalni prevodi, poput onih Vuka Karadžića i Sinoda SPC, zadržavaju bogatstvo biblijskih metafora, dok savremeniji, poput Savremenog srpskog prevoda i prevoda Instituta za hebrejski jezik, često pojednostavljaju izraze, smanjujući slojevitost značenja.

Razlike između prevoda mahom su nastale zbog upotrebe različitih grčkih rukopisa kao osnove. S jedne strane imamo prevode VK i SSPC koji su koristili rukopise Vizantijske porodice, a s druge sve ostale koji su za osnovu uzeli rukopise Aleksandrijske. Pored toga, Jevanđelje po Mateju, koje se nalazi u prevodu Instituta za hebrejski jezik, prevedeno je s hebrejskog izvornika.

U prvoj grupi determinatora (moć i autoritet), sintagma *rog spasenja* u Vukovom i Sinodalnom prevodu prenosi simboliku božanske moći, dok SSP koristi *moćni Spasitelj*, čime se gubi deo simboličke snage. Slično tome, *oružje svetlosti* u Rim. 13:12 zadržava aktivnu borbenu metaforu u tradicionalnim prevodima, dok savremeni prevodi uvode pasivniju verziju, oklop svetlosti.

Druga grupa determinatora (pravda i zakon) pokazuje da svi prevodi koriste izraz *čovjek bezakonja*, a jedina razlika se tiče pisanja imenice *čovjek* velikim slovom u prevodu SSP.

U trećoj grupi (gnev i kazna) prevod NS tačno prenosi sintagme kao što su *vino bluda*, drugi uvode izraze kao što je *otrovno/žestoko/strasno vino*, čime se odstupa od teološkog značenja prisutnog u izvornom tekstu. Ove razlike ne samo da utiču na prenesenu poruku već i na način na koji čitalac percipira Božji gnev i kaznu.

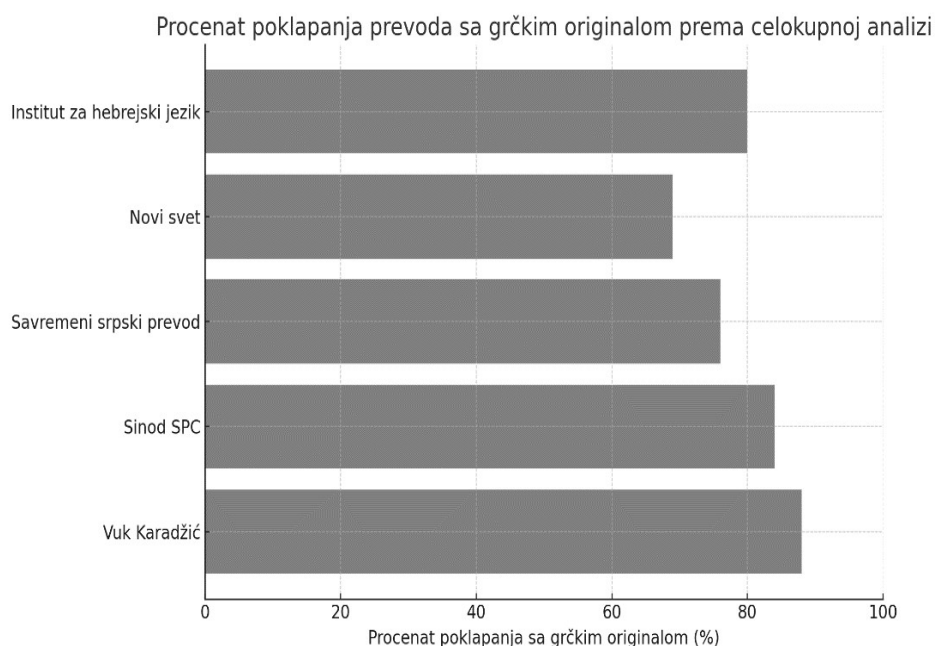
Analize determinatora spasenja i milosti poslednje grupe pokazuju različite pristupe u korišćenju lokativa i instrumentala. Prevod SSPC koristi lokativ, ističući blagoslov kao prostor u kojem je Pavle, dok ostali prevodi koriste

instrumental, naglašavajući blagoslov kao pratioca Pavlovog dolaska. Iako ove gramatičke razlike ne menjaju suštinsku teološku poruku, usmeravaju čitaoca na različite aspekte Pavlovog poslanja.

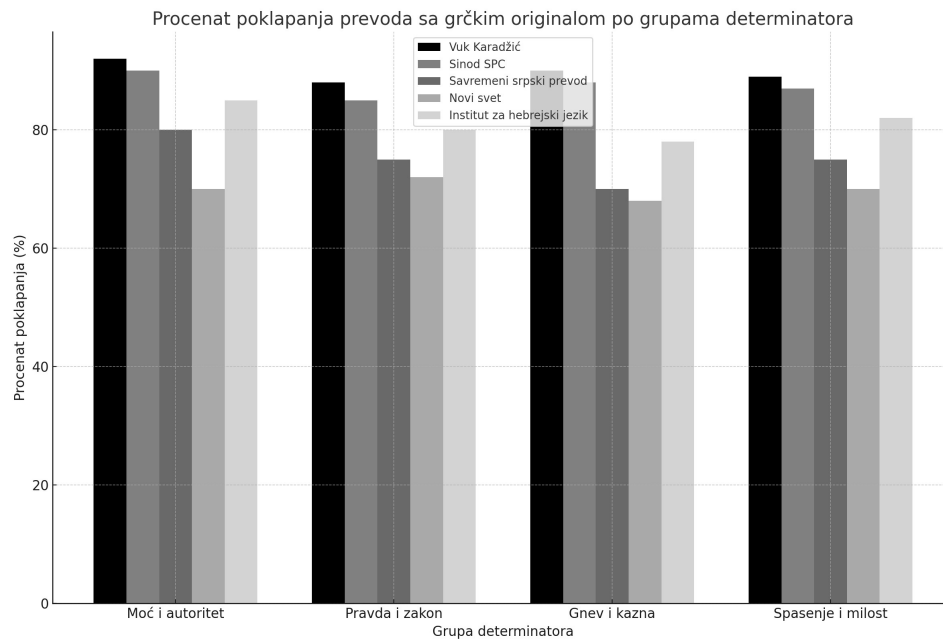
Usaglašavanje ovih prevoda sa doktrinama izdavača, kao što su Jehovini svedoci, dalje oblikuje način na koji se ovi tekstovi interpretiraju i koriste u verskoj praksi, što dodatno komplikuje tumačenje teoloških pojmova.

Sveukupno, analiza ukazuje na to da izbor prevoda direktno utiče na teološke interpretacije i versku praksu, pri čemu tradicionalni prevodi zadržavaju složenost originalnog teksta, dok savremeniji prevodi često favorizuju jednostavnije, pristupačnije izraze.

Grafikon 1. Procenti poklapanja prevoda s originalom

Grafikon 2. Procenat poklapanja prevoda s originalom po grupama determinatora

Prevod Vuka Karadžića pokazuje najviši procenat poklapanja u svim semantičkim kategorijama (90–92%). On ostaje veran originalnom grčkom tekstu, zadržavajući bogatstvo biblijskih metafora i simbolike, posebno u grupama kao što su Moć i autoritet i Gnev i kazna. Vukova pažnja prema gramatici, stilu i teološkoj preciznosti omogućava da njegov prevod zadrži visok stepen vernosti i složenosti. Ovaj pristup se ogleda u očuvanju teoloških pojmova kroz metaforičke strukture koje su od ključne važnosti za razumevanje biblijskih tekstova. Prema celokupnoj analizi, Vukov prevod ima poklapanje od 88%, što ukazuje na njegovu doslednost u odnosu na grčki original i van ključnih semantičkih kategorija.

Prevod Sinoda SPC takođe ostvaruje visok procenat poklapanja s grčkim originalom (85–90%). Kao zvanični crkveni prevod, on nastoji da zadrži teološku preciznost, što se ogleda u upotrebi složenih biblijskih metafora, posebno u grupama kao što su Pravda i zakon i Spasenje i milost. Prevod je konzistentan i uverljiv u svim grupama determinatora iako pokazuje blago niži procenat poklapanja u kategoriji Spasenje i milost, verovatno zbog specifičnog prilagođavanja crkvenoj doktrini. Kada se celokupna analiza uzme u obzir,

procenat poklapanja za ovaj prevod je 84%, što pokazuje blagu razliku u odnosu na analizu po grupama determinatora.

Prevod Instituta za hebrejski jezik ostvaruje solidan procenat poklapanja (78–85%), naročito u kategorijama Moć i autoritet i Pravda i zakon, ali beleži pad u kategorijama Gnev i kazna i Spasenje i milost. On se oslanja na starije rukopise i teži da ostane veran izvornom značenju. Međutim, postoje određena odstupanja usled korišćenja hebrejskih izvora u prevodu Jevanđelja po Mateju, što doprinosi manjim varijacijama u preciznosti. U celokupnoj analizi, procenat poklapanja iznosi 80%.

Savremeni srpski prevod beleži niži procenat poklapanja (70–80%), naročito u grupama Pravda i zakon i Gnev i kazna. Zbog prilagođavanja savremenom čitaocu, često dolazi do pojednostavljivanja složenih teoloških koncepata. Iako je pristupačniji za razumevanje, gubi deo originalne simbolike i dubine, što utiče na ukupnu vernost originalnom tekstu. SSP stavlja veći fokus na čitljivost i jednostavnost na račun složenosti koju nose originalni teološki termini. U celokupnoj analizi, procenat poklapanja za ovaj prevod iznosi 76%.

Novi svet Jehovinih svedoka pokazuje najniži procenat poklapanja u većini kategorija (68–72%), što je verovatno posledica prilagođavanja prevoda teološkim učenjima Jehovinih svedoka. Ovaj prevod menja ključne teološke pojmove, naročito u grupama Moć i autoritet i Spasenje i milost, udaljavajući se od ustaljenih hrišćanskih tumačenja. Zbog tih modifikacija beleži najniži procenat poklapanja s grčkim izvornikom. Kada se posmatraju svi analizirani primeri, procenat poklapanja opada na 69%, što ukazuje na konzistentnu udaljenost ovog prevoda od izvornog značenja.

Tradicionalni prevodi, poput VK i SSPC, najviše se približavaju grčkom originalu zbog očuvanja složenih teoloških koncepata i simbolike, koja igra ključnu ulogu u oblikovanju teoloških učenja. S druge strane, savremeni prevodi, iako olakšavaju razumevanje današnjim čitaocima, često gube dubinu i složenost izvornog teksta. Prevodi IHJ i NS pokazuju još veća odstupanja zbog specifičnih teoloških tumačenja i izvora.

Sve u svemu, analiza pokazuje da izbor prevoda značajno utiče na teološku interpretaciju biblijskih tekstova, pri čemu tradicionalni prevodi zadržavaju bogatstvo značenja, dok savremeniji prevodi pojednostavljuju izraze zarad pristupačnosti.

Jelena Redli

THE POWER OF WORDS: QUALITATIVE DETERMINERS IN SERBIAN
TRANSLATIONS OF THE NEW TESTAMENT*Summary*

Based on the analysis of the use of qualitative modifiers in Serbian translations of the New Testament, this paper investigates their impact on the theological interpretation of key concepts. The analyzed translations include those of Vuk Karadžić, the Synod of the Serbian Orthodox Church, Lujó Bakotić, Dimitrije Stefanović, Emilijan Čarnić, the Contemporary Serbian Translation, the New World Translation, and the translation by the Institute for Hebrew Language. Qualitative modifiers such as those in phrases like *horn of salvation* and *armor of light*, play a significant role in shaping the perception of divine concepts. By analyzing various translations, the paper examines the syntactic and semantic differences that arise from word and phrase choices.

The focus of the paper is on four key semantic categories: power and authority, justice and law, wrath and punishment, and salvation and grace. The analysis shows how translational choices influence the theological interpretations of these concepts. For instance, the phrase *horn of salvation* in the translations of Vuk Karadžić and the Synod retains a strong metaphor suggesting divine power, while the Contemporary Serbian Translation uses the phrase *strength of salvation*, which loses some of the symbolic depth. Similarly, different translations of verses referring to *armor of light* highlight the differences between an active struggle against evil and a more passive approach to protection.

Additionally, the paper addresses linguistic variations between Byzantine and Alexandrian manuscripts and their theological relevance. The analysis indicates that different translations significantly affect the understanding of biblical texts; traditional translations often preserve the richness of biblical metaphors, while more contemporary translations tend to simplify theological concepts, which can lead to a loss of complexity and depth inherent in the original meanings.

The conclusion emphasizes that the differences in translations arise from varying approaches to understanding the biblical text and that achieving consensus on which translation represents a reliable source is essential. The paper encourages further discussion on translation strategies and their theological implications, aiming to contribute to a better understanding of how qualitative modifiers shape the perception of key biblical concepts and their significance in different contexts.

Keywords: the New Testament, theological interpretation, Serbian translations, qualitative modifiers.

IZVORI

- Bayithamashiyach. (n.d.). Scriptures: Hebrew & Greek translations. Dostupno na adresi <http://www.bayithamashiyach.com/Scriptures.html>
- Institut za hebrejski jezik. (2010). *Sveto pismo ili Biblija: Starog i Novog zaveta (Novi savremeni prevod)*. Metafizika.
- Novi zavet* u prevodima: Vuka Stefanovića Karadžića, Komisije Sinoda SPC, Dimitrija Stefanovića, Emilijana Čarnića, Luja Bakotića, Savremeni srpski prevod, dostupni preko softvera E-sword na adresi: <http://www.e-sword.net/>, srpski moduli dostupni na adresi: <http://www.rana-crkva.net/biblija/e-sword.html>
- Novi zavet* u raznim prevodima: <https://svetopismo.pouke.org/>
- Novi zavetna* crkvenoslovenskom jeziku, dostupan na adresi: <https://svetosavlje.org/sveto-pismo-na-crkvenoslovenskom-jeziku/>
- Prevod *Novi svet*, dostupan na adresi: <https://www.jw.org/sr-latn/biblioteka/sveto-pismo/nwt/knjige/>
- Stanojević, Ž.(2009). *Kumranski spisi: Dokaz verodostojnosti Biblije*. Metaphysica u saradnji sa IHJ. Preuzeto 10. oktobra 2023. sa https://www.religija.me/biblija_nauka/kumranski_spisi.pdf.
- Strongove konkordance *Svetog pismana* grčkom i hebrejskom jeziku, dostupne na adresi: <http://concordances.org/>.
- Šta je sveti duh? (n.d.). JW.ORG. <https://www.jw.org/sr-latn/biblioteka/%C4%8Dasopisi/wp20091001/%C5%A0ta-je-sveti-duh/>

*

- Свети архијерејски синод Српске православне цркве (прев.). (2002). *Свето писмо / Нови завјет Господа нашега Исуса Христа*, пето исправљено издање. Београд: Свети архијерејски синод Српске православне цркве.

LITERATURA

- Bjelajac, B. (2003). *Sveto pismo u Srba*. Beograd: Alfa i Omega.
- Bjelajac, B. (2017). Protestantizam i Sveto pismo u Srbiji. U: Đorđević, D. B. & Todorović, D. (ur.), *500 godina protestanтске реформације*. ЈУНИР, 24. Ниш: Универзитет у Нишу – Машински факултет, 7–12.
- Davidson, R. M. (2000). Tumačenje Biblije. *Biblijski pogledi*, 8(1-2), 67–114.
- Foster, P. (2003). Why Did Matthew Get the Shema Wrong? A Study of Matthew 22:37. *Journal of Biblical Literature*, 122(2), 309–333, kao i

<https://www.vjeronauka.net/pravoslavne-novosti/zagonetke-matejevog-jevandjelja>

- Frye, N. (1982). *The great code: The Bible and literature*. New York – London: Harcourt Brace Jovanovich.
- Gibbs, R. W., Jr. (2007). Idioms and formulaic language. In: Geeraerts, D. & Cuyckens, H. (eds.), *The Oxford handbook of cognitive linguistics*. Oxford University Press, 697–725.
- Hills, E. F. (1956). *The King James Version defended*. Self-published. Preuzeto sa: <https://ia601502.us.archive.org/0/items/TheKingJamesVersionDefended/TheKingJamesVersionDefended.pdf>
- Howard, G. (1987). *The Gospel of Matthew according to a primitive Hebrew text*. Macon, Ga.: Mercer University Press.
- Klikovac, D. (2000). Pojmovne metafore i semantika predloga: O jednom apstraktnom značenju predloga u s lokativom. *Južnoslovenski filolog*, 56, 521–528.
- Metzger, B. M., & Ehrman, B. D. (2005). *The text of the New Testament: Its transmission, corruption, and restoration* (4th ed.). Oxford University Press.
- Rakić, R. (2016). O sinodskom prijevodu Novog zavjeta na srpski jezik. *Kairos: Evanđeoski teološki časopis*, 10(2), 247–254.
- Redli, J. (2014). Kognitivnolingvistička analiza adnominalnog kvalifikativnog genitiva u srpskom jeziku. U: Živančević Sekeruš, I. et al. (ur.). *Konteksti I. Zbornik radova 1*: Novi Sad: Filozofski fakultet, 199–212.
- Redli, J. (2015). Metaforičke ekstenzije prostornih značenja u srpskim prevodima Novog zaveta. U: Milenković, P., –Stojšin, S., & Pajvančić-Cizelj, A. (ur.). *Zbornik radova: Društvo i prostor. Epistemologija prostora, društveni prostor i kulturnoistorijska značenja*. Novi Sad – Beograd: Srpsko sociološko društvo – Filozofski fakultet u Novom Sadu – Institut za uporedno pravo, 385–398.
- Zagonetke Jevandjelja po Mateju: Da li je ono zaista napisano prvo? (2022, 12. maj). U: Pravoslavna vjeronauka za škole RS. Preuzeto 12. septembra 2024, sa <https://www.vjeronauka.net/pravoslavne-novosti/zagonetke-matejevog-jevandjelja>.

*

- Гордон, Нехемија (2009). *Јеврејски Јешуа или грчки Исус* (Б. Петровић, прев.). МЕТАPHYSICA.
- Грицкат, И. (1986). Експресивне синтагме са генитивима у српскохрватском језику. *Јужнословенски филолог*, XLII, 71–93.

- Наумов, А. (2017). Преводи Библије на српски језик (XIX–XXI век). *Братство: часопис Друштва „Свети Сава“*, 21, 205–210. Preuzeto 30. septembra sa <https://doi.fil.bg.ac.rs/volume.php?pt=journals&issue=bratstvo-2017-21&i=11>.
- Редли, Ј. (2017). Типологија адноминалног пратилачког инструметала, *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, LX/2, 135–147.
- Редли, Ј. (2020). *Адвербијална и адноминална квалификативност у стандардном српском језику*. Филозофски факултет у Новом Саду.